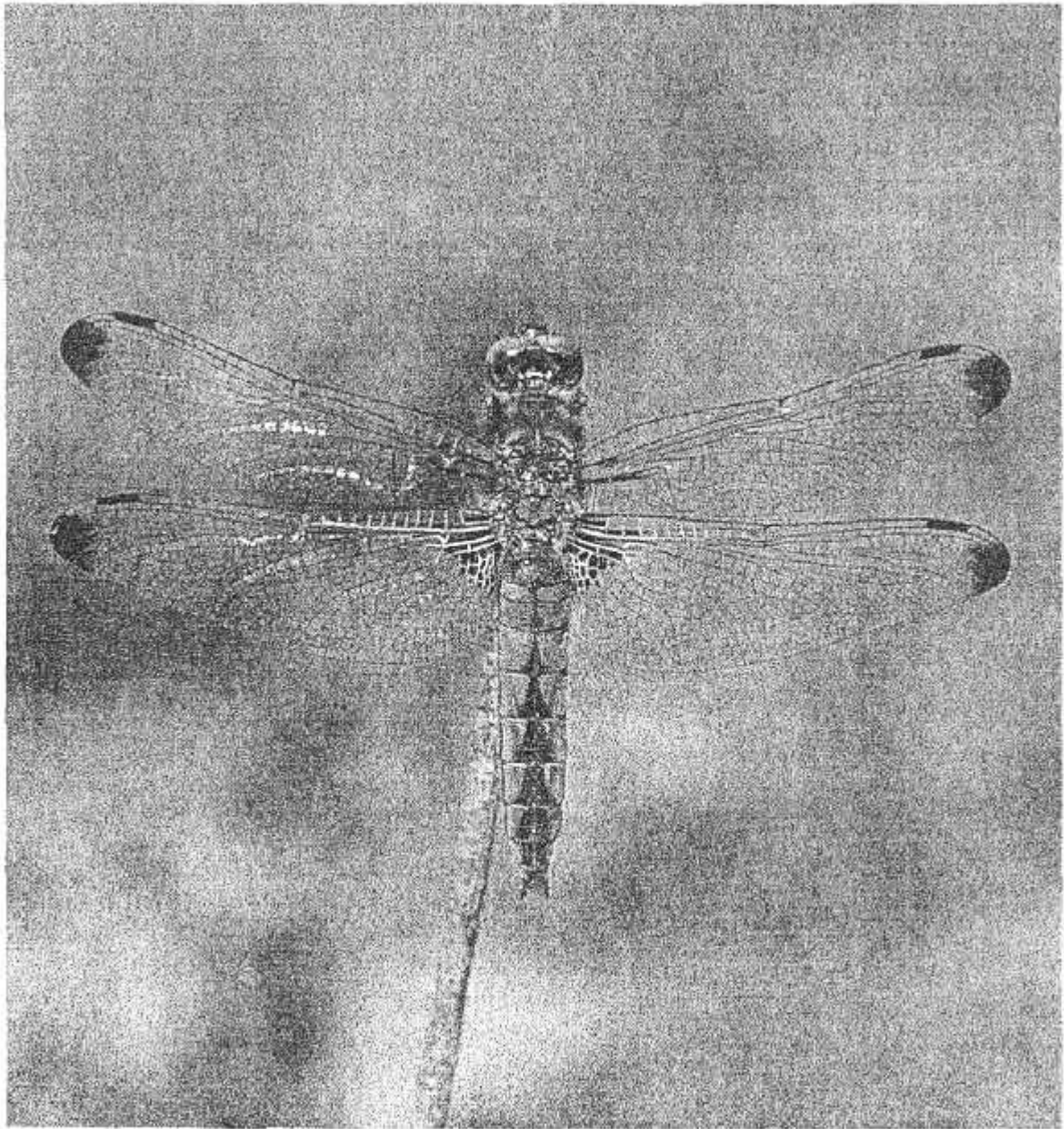

Nordisk
ODONATOLOGISK
FORUM

NYHETSREV

Vol 7, No. 1

Juni 2001

Libellula fulva, foto Ole Fogh Nielsen

Nordic Odonatological Society, Newsletter Vol. 7, No. 1

Nordisk Odonatologisk Forum
stiftet 18.juni 1994
Nyhetsbrev Vol. 7, No. 1, Juni 2001

Nordic Odonatological Society, Newsletter Vol. 7, No. 1, June 2001
ISSN 0808-2464

Redigert av **Hans Olsvik**, N-6694 Foldfjorden, telefon (& fax): (+ 47) 71645294, e~mail: haolsvik@frisurf.no
Bjørn Petter Løfall, Åslivn. 20 B, N-1890 Rakkestad, telefon arbeid (+ 47) 69225516, privat (+ 47) 69221871, email: Bjorn-Petter.Lofall@rakkestad.kommune.no

Ja, såer sommeren og sesongen allerede her før årets nyhetsbrev er klar for trykking. Får håpe her kan være noe inspirasjon til ekstra innsats dette året. Det er alltid nye ting for den som bruker tid ute og legger litt innsats i reality-opplevelser i vår natur.

Årets store begivenhet er naturligvis det internasjonale odonata-symposiet, med nordisk treff og grillaften, i Gällivare i Nordsverige. Håper så mange som mulig benytter anledningen til å treffe mennesker med felles interesse, og med adresser utenfor vart område. Vi sees der oppe, mellom myggsvermene Göran har reklamert sa mye med og forhåpentligvis godbiter som *Somatochlora sahlbergi*.

Det er også på sin plass å ønske Göran lykke til med å få ut det nordiske nyhetsbrevet fra neste år. Nyhetsbrevet skulle være i de beste hender, hos en som har fl ere bøker på samvittigheten, de første allerede i ung alder!

Takk for oss!

red.

Kontingent

Kontingenten er norske kr. 50,- i 2 0 0 1.

Adresse:

Nordisk Odonatologisk Forum,
c/o Hans Olsvik, 6694 Foldfjorden.
Bankkontonummer: 411143 37119.

The membership fee is NOK 50, - in 2001.

Address:

*Nordic Odonatological Society,
c/o Hans Olsvik, N-6694 Foldfjorden, Norway
Bank account number (giro): 411143 3 7119*

Kontingenten for 2 0 0 2 etc. er ennå ikke fastlagt, sa det får vente til neste anledning. ***Membership fee for 2002 onwars is still not settled, more information later.***
later.

-

Nordisk Odonatologisk Forum ble stiftet 18.juni 1994 i Rakkestad, Østfold, Norge, under det første nordiske treff for odonat-interesserte. *The Nordic Odonatological Society was founded in 1994 in Rakkestad, Norway.*

Forumet er en uformell organisasjon for kontakt mellom odonat-interesserte, fagfolk og amatører, i Norge, Sverige, Danmark, Finland og Island. *The society is an informal organisation for contact between scientists and amateurs interested in Odonata.*

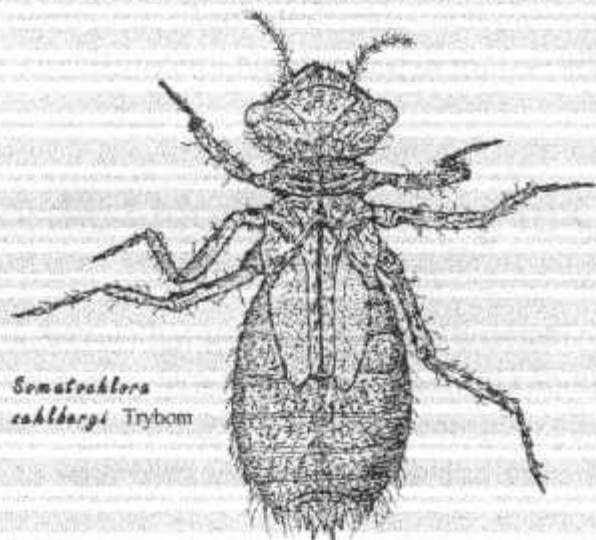
Forumet har som intensjon å arrangere årlige treff, alternerende mellom landene, samt å utgi et årlig nyhetsbrev. *The society seeks to arrange yearly meetings, alternating between the countries, and to edit a yearly newsletter.*

Forumet har som målsetning å arbeide for å fremme kunnskapen om odonater på alle områder. *The society wants to promote all kinds of knowledge on Odonata.*

Odonata - øyestikker - trollslända - guldsmed - sudenkorennot - drekafluga

2nd WDA International Symposium of Odonatology

Gällivare, Sweden, July 22-27 2001

WDAs 2:a internationella trollsländesymposium äger rum i Gällivare, Sverige, i slutet av juli denna sommar. Detta är ett unikt tillfälle för alla i Skandinavien som har ett intresse för trollsländor att bekanta sig med vad som händer inom forskningen internationellt. Omkring 100 forskare och amatörer från ett 20-tal länder besöker Gällivare och veckan är fylld med föredrag, filmvisningar, exkursioner och - inte minst - många tillfällen att diskutera sina favoritdjur med likasinnade från hela världen.

För mer detaljerad information om sländmötet, besök symposiets hemsida:

<http://powell.colgate.edu/wda/Sweden.htm>

Aktiviteter i veckan (preliminärt program):

Lördag 21 juli

Ankomst och registrering.

Söndag 22 juli

Ankomst och registrering.

9.00: IUCN Odonata Specialist Group meeting - diskussion om hotade trollsländearter världen över; ågärdsprogram, kartering, uppföljning.

13.00: WDA Styrelsemöte.

9.00-15.00: Exkursion till några naturtyper i Gällivares närhet. Lunch i fält.

18.00. Välkomstbuffé för alla deltagare,

Måndag 23 juli

8.30-9.00: Öppningstal mm.

9.00-12.00, 13.00-15.00: Föredrag.

15.00-17.00: Posterföreläsning.

19.00-21.00: WDA Styrelsemöte.

19.00-21.00: Larval workshop, möte 1.

Tisdag 24 juli

8.30-12.00: Föredrag.

13.00-16.00: WDA 2-årsmöte för medlemmar

Onsdag 25 juli

Exkursion till Saltoluokta-området. Även alternativa program.

Torsdag 26 juli

8.30-12.00: Föredrag.

13.00-16.00: Seminarium om larvutveckling och livscyklar med

Prof Philip Corbet.

16,00-18.00: WDA Styrelsemöte.

16.00-18.00: Larval workshop, exkursion.

19.00: Officiell Symposiummiddag på Grand hotell.

Fredag 27 juli

8.30-12.00: Föredrag.

13.00-16.00: WDA Styrelsemöte.

13.00-16.00: Larval workshop, möte 2.

Avslutning

Lördag 28 juli

Exkursion i södra Sverige.

- Tisdag 31 juli

Lokaler

Symposiets föredrag etc. äger rum i Gällivare Folkets hus. Gästerna bor på Grand Hotell Gällivare eller i Reipisvara stugby. En del av deltagarna campar också på Gällivare Camping eller bor på vandrarhemmet.

Vad handlar föredragen om?

Symposiet är öppet för allt som har med trollsländor att göra. Hittills har ett 40-tal föredrag eller posters anmälts, (mars-01) och ämnena är skiftande. Allt från morfologi och fysiologi via systematik till ekologi och biodiversitet finns med. Ett varierande program där alla kommer att hitta åtminstone något inom ens eget favoritområde.

Larval workshop

Det blir även en workshop om larver - som fokuserar på karaktärer för identifiering. Ett trettiotal deltagare kommer att diskutera sina egna problem och lösningar och dessutom använda och diskutera sina erfarenheter i fält. Workshopen är för närvarande fulltecknad, men det finns enväntelista man kan skriva upp sig på ifall att det blir platser lediga. workshopen leds av Ulf Norling, Malmö högskola.

Om jag vill delta?

Det går fortfarande bra att anmäla sig till symposiet. Kontakta bara Göran Sahlén, lämpligast på någon av nedanstående tvåe-postadresser för närmare information.

Kostnader (i svenska kronor)

- Registreringsavgift 900 (fullbetalande), 450 (student), 350 (familjemedlem). Deltagande dagsvis, måndag--tisdag och torsdag-fredag 200/dag - inkluderar ej kvällsaktiviteter etc.
- Grand Hotell, 6 nätter per person 4470 (enkelrum), 2985 (dubbelrum) 2400 (trippelrum)
- Vandrarhem ca 650 per person [stugorna tyvärr slut]
- Camping ca 150 per tält
- Symposiemiddagen på Grand Hotell (torsdag) 300
- Exkursion söndag 150, onsdag 400, lördag-tisdag 2700 (kontakta GS för mer info!)

Kontakta

Göran Sahlén, Systematic Zoology, Evolutionary Biology Centre, Uppsala University, Norbyvägen 18D, SE-752 36 Uppsala, Sweden. Telephone: +46 18 4712932. Telefax: +46 18 4716457. E-mail: goran.sahlen@ebc.pu.se goran.sahlen@set.hh.se

Overvågning af 6 af de rødlistede guldsmede i Danmark

Ole Fogh Nielsen

Nielsen, O. F. 2001. Surveillance of 6 of the red-listed dragonflies in Denmark. Nord. Odonat. Soc. Newsl. 7 (1): 6-10. The situation for six of the red-listed dragonfly species in Denmark the last ten years is surveyed and discussed. *Coenagrion armatum* (E) has disappeared at the old localities that have been investigated, and is only known from three localities the last decade. *Aeshna viridis* (V) still seems to be present at a few localities in two areas, and is also recorded more accidentally (?) in other places *Ophiogomphus cecilia* (R) still occurs in fairly good numbers in three of the four river systems where it has been recorded. *Libellula fulva* (E) is still living in good numbers at four clean lakes and one stream. Only one female of *Orthetrum coerulescens* (E) has been seen in Denmark since 1935, in 1991, but a possible occurrence could not be confirmed in the investigations the last years. *Leucorrhinia pectoralis* (E) has only been found present at four of the about twenty previous known localities.

Ole Fogh Nielsen, Tulstrupvej 112, 8680 Ry, Denmark

Indledning

I sommeren 1999 har jeg for Danmarks Miljøundersøgelser foretaget overvågning og registrering af de akut truede guldsmede: Hue-Vandnymfe *Coenagrion armatum*, Spidspletlet Libel *Libellula fulva*, Lille Blåpil *Orthetrum coerulescens*, Stor Kærguldsmed *Leucorrhinia pectoralis* samt den sårbare Grøn Mosaikguldsmed *Aeshna viridis* og den sjældne Grøn Kølleguldsmed *Ophiogomphus, cecilia*.

Med enkelte undtagelser er der blevet foretaget undersøgelser på alle de ynglelokaliteter, hvor de 6 guldsmedearter inden for de sidste 10 år er blevet registreret. For nogle arters vedkommende er også flere ældre lokaliteter blevet undersøgt. Der er dels blevet ledt efter voksne guldsmede, dels brugt tid på eftersøgning af tomme larvehuder.

Nedenfor gennemgås de undersøgte guldsmedearters nuværende status, ligesom der gives en kort oversigt over udviklingen igennem de sidste 10 år (Holmen, 1999). De forskellige ynglelokaliteters nuværende kvalitet og status er beskrevet og vurderet, og der gives forslag til eventuelle ændringer og forbedringer af disse.

Hvad angår to arter - Hue-Vandnymfe *C. armatum* og Spidspletlet Libel *L. fulva* - er der i sommeren 2000 foretaget vigtige registreringer, der er medtaget i oversigten.

Hue-Vandnymfe *Coenagrion armatum* E

Hue-Vandnymfe *C. armatum* har altid været regnet for en vore sjældne guldsmede. Siden 1800-tallet, er den fundet spredt gennem det meste af landet, men mange af fundene er forholdsvis gamle - de fleste fra første halvdel af 1900-tallet - og i 1990'erne er arten kun registreret en gang: "I hun ved en af søerne ved Maribo i 1991" (Holmen, 1999).

Der er i perioden fra den 17. maj til den 21. juni 1999 blevet ledt forgæves efter Hue-Vandnymfe *C. armatum* dels ved Maribosøerne, dels ved et stort antal "gamle" lokaliteter i Midt- og Nordjylland. Desuden er arten ligeledes forgæves blevet eftersøgt på adskillige potentielle ynglelokaliteter i Midtjylland hvor et antal større søer og mindre vandhuller er blevet undersøgt.

Hue-Vandnymfe *C. armatum* blev således ikke registreret i 1999, og det kunne frygtes, at guldsmeden muligvis var uddød her i landet.

I forsommeren 2000 blev arten imidlertid fundet de s på Bornholm (Mogens Holmen, per. medd.), dels i fuglereservatet Vejlerne i Nordjylland, hvor der i en periode

fra den 14. maj til den 14. juni blev set adskillige hanner og hunner, ligesom der flere gange blev observeret parring og æglægning (Bjarne Borup, per. medd. & egne obs.).

Hue-Vandnymfe *C. armatum* yngler i rene, næringsrige søer, moser og vandhuller med mange forskellige vandplanter og en forholdsvis tæt bredvegetation af sumpplanter. Dens levesteder er meget sårbare over for eutrofiering og tilgroning, og det er sandsynligt, at tilbagegangen i Danmark netop skyldes tilgroning og dermed ødelæggelse af ynglelokaliteterne. Arten er - alt efter vejret på vingerne fra midten af maj og frem til slutningen af juni (Nielsen, 1998).

Coenagrion armatum Norge/Norway.
Foto/Photo: ArgusFoto Ove Bergersen, NN.

Grøn Mosaikgoldsmed *Aeshna viridis* V

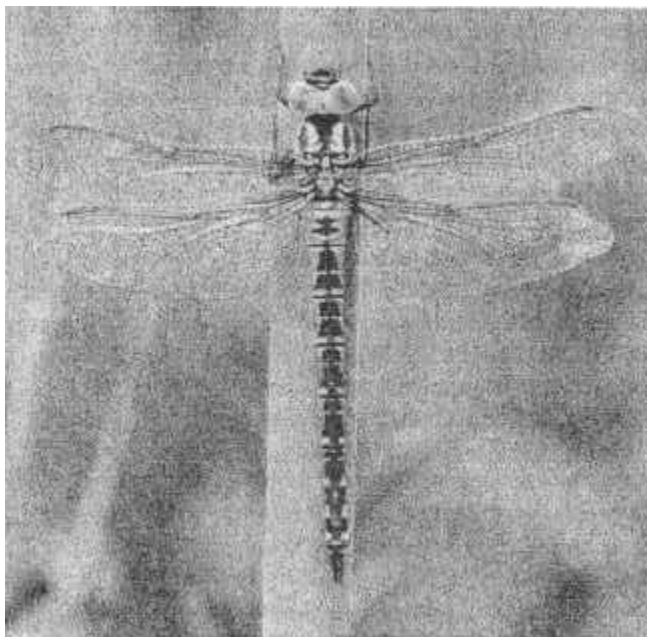
Grøn Mosaikgoldsmed *A. viridis* yngler idag i to skarpt adskilte områder i Danmark. Dels i Nordøstsjælland, hvor den har været registreret på ca. 25 lokaliteter siden slutningen af 1800-tallet, dels i Tøndermarsken, hvor den har været kendt siden 1988. Indtil midten af vort århundrede ynglede arten flere steder i Midtjylland, og enkelte eksemplarer - sandsynligvis strejfende individer - er desuden af og til observeret i andre dele af landet.

Inden for de sidste 10 år er Grøn Mosaikgoldsmed *A. viridis* kun registreret i et område i Tøndermarsken og på 5 lokaliteter i Nordøstsjælland. Desuden er der registreret enkelte individer på Fyn og i Midtjylland (Holmen, 1999).

I 1999 er der blevet ledt efter arten dels i Tøndermarsken, dels på 4 lokaliteter i Nordøstsjælland: Kattehale Mose syd for Allerød, Dam ved Nordsjællands Folkemuseum i Hillerød, Sønordøst for Asminderød og Åkandesøen ved Rågeleje. Der er registreret imagines på alle de undersøgte lokaliteter, og på de to førstnævnte sjællandske ynglesteder er der endvidere fundet et stort antal tomme larvehuder.

Det skønnes, at Grøn Mosaikgoldsmed *A. viridis* trives i forholdsvis pæne bestande på de sjællandske ynglelokaliteter. Arten er kendt for at lægge sine æg i planten *Krebseklo* *Stratiotes aloides*, og denne plante findes da også i tætte, flydende bevoksninger på de undersøgte ynglelokaliteter. Levestederne er imidlertid sårbare over for eutrofiering med efterfølgende tilgroning kan udrydde eller decimere *Krebseklo*en, og flere af de sjællandske lokaliteter, der dels er forholdsvis små dels i de fleste tilfælde omkranset af skov og krat, bør snarest oprensnes og også fremover nøje overvåges. Overskygning og en altfor kraftig oprensning af *Krebseklo*en med det formål at skabe "pæne" søer - bør også undgås (Pedersen & Holmen, 1994).

Arten vil muligvis kunne findes på andre lokaliteter i området, og der bør holdes øje med den ved søer og vandhuller, hvor æglægningsplanten forekommer.

Aeshna viridis hunn Skåne, Sverige (female Scania, Sweden.)

Foto/Photo: ArgusFoto Ove Bergersen, NN

I Tøndermarsken er Grøn Mosaikgoldsmed *A. viridis* fundet ved åbent beliggende, næringsrige kanaler og grøfter. Også lier synes den at trives i pænt tal, og umiddelbart ser det ikke ud til, at dette specielle levested på nogen måde er truet. Der er ikke fundet tomme larvehuder, ligesom det heller ikke er lykkedes at finde æglægningsplanten *Krebseklo*, men i sommeren 1999 og i sommeren 1997 (egne obs.) er der fundet adskillige helt nyforvandlede individer på stedet, og der er ingen tvivl om, at arten yngler i området.

Kun en lille del af kanalerne og grøfterne i det meget store marskområde er undersøgt, og en grundig kortlægning af Grøn Mosaikgoldsmed *A. viridis*' udbredelse her kunne være yderst interessant. Da der ikke er fundet *Krebseklo* i de kanaler, hvor arten er registreret, kunne det også være nyttigt at konstatere, om arten her i området eventuelt i visse tilfælde benytter andre planter i forbindelse med æglægningen.

Grøn Mosaikgoldsmed *A. viridis* er fredet i Danmark (Miljøministeriet, 1991).

Grøn Køllegoldsmed *Ophiogomphus cecilia* R

Grøn Køllegoldsmed *O. cecilia* er en typisk å eller flodgoldsmed, der siden begyndelsen af vort århundrede har været kendt udelukkende fra 4 store jyske åsystemer: Varde Å, Skjernå, Karup Å og Gudenå. Den findes stadig ved de 3 sidstnævnte systemer, men er ikke registreret ved Varde Å siden 1943 (Holmen, 1999).

Grøn Køllegoldsmed *O. cecilia* har tidligere været anset for sjælden og fåtallig, og Jensen (1972) regner den yderligere som stærkt aftagende. I de senere år ser den dog ud til, at arten synes tiltaget i hyppighed, og inden for de sidste 10 år der er således flere fund fra Skjernå, Karup Å og Gudenå (Holmen, 1999).

Grøn Køllegoldsmed *O. cecilia* er i perioden fra den 1. juli til den 11. juli 1999 registreret adskillige steder i de tre åsystemer. Der er fundet nyforvandlede imagines og tomme larvehuder på de fleste af de undersøgte lokaliteter, og det skønnes, at arten trives i pæne og stabile bestande i alle tre åsystemer. I størst antal er den fundet i de nedre dele af åsystemerne.

Grøn Køllegoldsmed *O. cecilia* yngler i rene og iltrige åer og vandløb, hvor larven lever nedgravet i sand og grus (Nielsen, 1998). Levestederne er meget sårbare over for forurening og fysisk ødelæggelse (Pedersen & Holmen (1994), men umiddelbart ser det ud til, at det arbejde, der i de senere år er gjort for at forbedre forholdene i vore vandløb, har båret frugt. Artens ynglelokaliteter må derfor idag anses for ikke-truede og i god og tilfredsstillende stand.

I takt med at, forholdene i vore vandløb og åer yderligere forbedres, er det meget sandsynligt, at Grøn Køllegoldsmed *O. cecilia* fremover vil kunne findes ved andre større, rene vandløb i Jylland.

Grøn Køllegoldsmed *O. cecilia* er fredet i Danmark (Miljøministeriet, 1991).

Spidspletet Libel *Libellula fulva*

E

Spidspletet Libel *L. fulva*, der har været kendt her i landet siden 1764, er i tidens løb fundet på godt og vel 10 lokaliteter spredt på Sjælland, Fyn og i Jylland. De fleste fund er fra første halvdel af vort århundrede, og siden 1950 er der kun kendskab til én stabil og vedvarende ynglebestand i Danmark, nemlig ved Slånsø sydøst for Silkeborg.

I de sidste 10 år er Spidsplettet Libel *L. fulva* fundet i pænt tal ved Slænsø og der er desuden registreret en han og en hun ved Almind sø syd for Silkeborg samt et enkelt individ nord for Hald Sø ved Viborg (Holmen, 1999).

Ved undersøgelserne i perioden fra 4. juni til den 8. juli 1999 er Spidsplettet Libel *L. fulva* registreret ved Slænsø og Almind Sø. Den er desuden eftersøgt på flere af de gamle levesteder i Jylland og er genfundet ved Vejlsø og Vejlbø Mose syd for Silkeborg - to lokaliteter, hvor arten blev fundet i antal i første halvdel af vort århundrede. På alle 4 lokaliteter er der fundet mange imagines og mange tomme larvehuder, og det skønnes, at arten trives i pæne og stabile bestande i alle 4 søer.

Der er også blevet ledt efter arten ved Hald Sø ved Viborg, men forgæves.

I juni 1999 er Spidsplettet Libel *L. fulva* endvidere overraskende blevet fundet ynglende i Susåen fra Herlufsholm til Næstved (Lars Iversen, per. medd. juni 1999 & egne obs.). Der er registreret mange imagines, og der er desuden indsamlet et stort antal tomme larvehuder.

Spidsplettet Libel *L. fulva* er en udpræget rentvandsart, der yngler i rene, neutrale eller let næringsrige søer eller i rene, roligt strømmende åer eller floder (Nielsen, 1998). De, 4 lokaliteter ved Silkeborg er da også kategoriseret som rene, uforurenede søer, der alle opfylder gældende målsætning - med Slænsø og Almind Sø som eksempler på nogle af Danmarks reneste og fineste, mellemstore søer (Jørgensen og Skovgård, 1997).

Som nævnt trives Spidsplettet Libel *L. fulva* i pæne bestande ved alle 4 søer, og med mindre der sker drastiske ændringer med hensyn til vandkvaliteten eller de fysiske forhold, må artens levesteder i det midtjyske anses for udmærkede og tilfredsstillende.

Registreringen af Spidsplettet Libel *L. fulva* i Susåen - det første ø-fund i mere end 50 år - må også betyde, at den forbedring, der har fundet sted med hensyn til vandkvaliteten imange af vore vandløb, har båret frugt. Arten bør eftersøges længere oppe ad Susåen, og vi bør desuden holde øje med den ved andre vandløb - både i Jylland og på øerne.

Undersøgelserne i sommeren 1999 viser, at Spidsplettet Libel *L. fulva* er væsentlig mere udbredt end tidligere antaget. Hvad enten arten har været overset på nogle af lokaliteterne, eller om der reelt er tale om fremgang, bør det overvejes, om arten ved næste revision af Rødlisten skal flyttes fra kategorien "akut truet" til "sårbar".

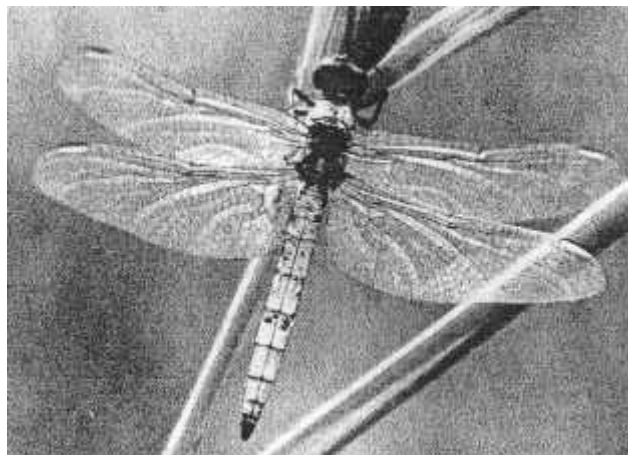
Det skal til sidst bemærkes, at Spidsplettet Libel *L. fulva* i sommeren 2000 blev set i antal - både hanner og hunner - ved Gudenåen mellem Mossø og Gudensø (Martin Runge, per. medd.). Undersøgelser i 2001 vil vise, om arten også yngler her.

Lille Blåpil *Orthetrum coerulescens* E

Lille Blåpil *O. coerulescens* er fra 1899 og frem til 1936 kun fundet i ganske få eksemplarer her i landet: dels i Grimstrup Krat i Vestjylland, dels ved Silkeborg.

Arten er desuden registreret i 1991 i et enkelt eksemplar - en hun - ved "et mindre vandløb syd eller sydøst for Ribe" (Holmen, 1999).

Der er i sommeren 1999 blevet ledt forgæves efter Lille Blåpil *O. coerulescens* ved både små og større vandløb syd og sydøst for Ribe. Desuden er arten - også yngler her.

Orthetrum coerulescens hann/male, Norge/Norway.

Foto/photo: ArgusFoto Ove Bergersen, NN.

- eftersøgt ved Skjernå, Karup Å og Gudenåen i forbindelse med registreringen af Grøn Kølleguldsmed *Ophiogomphus cecilia*

Lille Blåpil *O. coerulescens* yngler især i større eller mindre, rene vandløb med roligt strømmende vand. Den findes desuden i søer og vandhuller - først og fremmest på steder, hvor kilder eller grundvand strømmer frem og skaber bevægelse (Nielsen, 1998). Som det fremgår overfor, er Lille Blåpil *O. coerulescens* siden 1936 kun registreret én gang - i et eneste eksemplar - og det er tvivlsomt, om arten yngler i Danmark.

I takt med den forbedring af mange af vore åer og vandløb, der har fundet sted i de senere år, er det imidlertid meget sandsynligt, at der idag eksisterer potentielle ynglelokaliteter adskillige steder her i landet. Vi bør derfor holde øje med Lille Blåpil *O. coerulescens* på egnede lokaliteter - først og fremmest i juli måned.

Stor Kærguldsmed *Leucorrhinia pectoralis* E

Stor Kærguldsmed *L. pectoralis* er siden 1764 fundet på omkring 20 lokaliteter i Nordøstsjælland og i Midtjylland. De sidste 10 år er arten imidlertid kun registreret 4 steder i Danmark: I Bjerregrav Mose i Midtjylland og ved følgende 3 lokaliteter i Nordøstsjælland: Tårvegrav ved Tikøb Langesø (et enkelt eksemplar kendt fra 1992), Kattehale Mose syd for Allerød og ved et lille vandhul nord for Asserbo Ruin (Holmen, 1999).

Der er i 1999 ledt forgæves efter Stor Kærguldsmed *L. pectoralis* i Bjerregrav Mose, hvor det heller ikke er lykkedes at finde arten ved undersøgelser i 1997 (egne obs.). Bjerregrav Mose er imidlertid et meget stort sø- og mosekompleks, og det er muligt, at arten stadig findes i området.

Stor Kærguldsmed *L. pectoralis* er i 1999 ikke registreret på de nævnte sjællandske lokaliteter. Ved vandhullet nord for Asserbo Ruin, hvor arten er fundet fåtalligt i midten af 1990'erne, er de sidste registreringer fra 1997. I Kattehale Mose, hvor den er fundet regelmæssigt siden 1960'erne, er den sidst registreret i 1998.

Stor Kærguldsmed *L. pectoralis* er - som det fremgår overfor - således ikke fundet på nogle af de gamle ynglelokaliteter ved undersøgelserne i sommeren 1999. Et enkelt eksemplar - en ung han - er imidlertid fundet i moseområdet Vaserne syd for Bistrup den 29. maj 1999, og

der bør derfor ledes efter arten på denne nye lokalitet de næste sæsoner (Mogens Holmen, per. medd.).

Umiddelbart skønnes det, at Stor Kærguldsmed *L. pectoralis* er i kraftig tilbagegang i Danmark. Det er nok sandsynligt, at arten stadig yngler på flere af de sjællandske lokaliteter - først og fremmest i Kattehale Mose, der ser ud til at være det sted på Sjælland, hvor den mest stabile ynglebestand findes. Eventuelle bestande er dog uden tvivl meget små og arten er sandsynligvis tæt på at uddø i Danmark-.

Stor Kærguldsmed *L. pectoralis* yngler især i rene, næringsfattige eller svagt næringsrige søer og vandhuller, men findes desuden ved brunvandede søer og tørvegrave med surt vand. Den foretrækker solbeskinnede vande med en rig vegetation af vandplanter og tørvemosser. Ynglelokaliteterne er sårbare over for tilførsel af næringsstoffer, der vil føre til eutrofiering, ligesom tilgroning ligeledes er en væsentlig trussel mod levestederne (Nielsen, 1998).

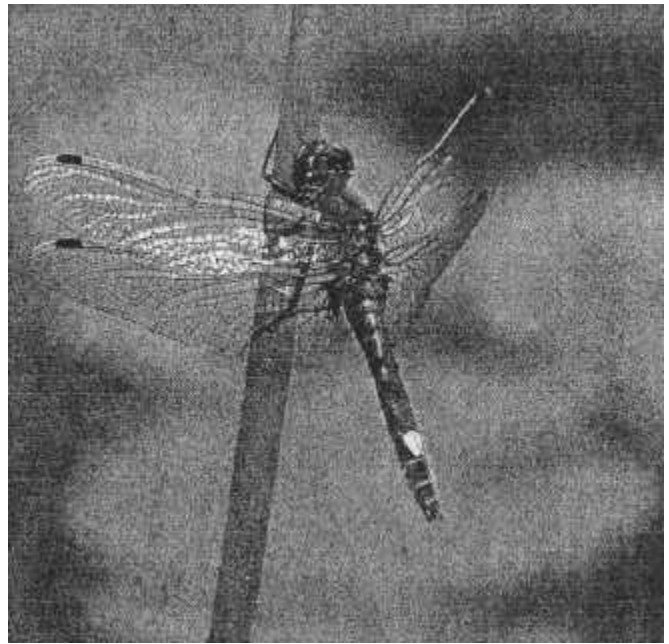
Hvis vi vil bevare arten, er det derfor nødvendigt at hindre forurening af vandhullerne samt at fjerne skyggende træ og buskvækst omkring de ofte små yngle vandhuller. Etablering af nye små søer og vandhuller på egnede steder i nærheden af de nuværende levesteder vil sandsynligvis også være af positiv betydning.

Kattehale Mose er som nævnt ovenfor sandsynligvis det sted, hvor der er størst chance for at bevare arten. Levestedet er imidlertid stærkt truet, idet de fleste af mosens vandhuller dels er kraftigt overskyggede, dels ser ud til at være stærkt eutrofierede. Det er således sandsynligt, at den samlede bestand findes i et enkelt solbeskirket vandhul, i hvis omgivelser al træ og buskvækst er fjernet. Hvis vi vil bevare Stor Kærguldsmed *L. pectoralis* i Kattehale Mose, bør der derfor hurtigst muligt foretages plejeforanstaltninger på stedet.

Litteratur

- Holmen, M., 1999: Fund af rødlistede guldsmede og vandnymfer i Danmark (marts 1999). - (ikke publiceret liste).
- Holmen, M & H. Pedersen, 1996: Odonata i Danmark-, foreløbig status 1995. - Nordisk Odonatologisk Forum Nyhedsbrev vol. 2, nr. 1: 4-7.
- Jensen, C.F., 1972: Ephemeroptera og Odonata. - I: Agger, P. (red.): Status over den danske dyreverden. Zoologisk Museum København.
- Jørgensen, T.B. og H. Skovgård, 1997: Sørne i Århus Amt i de sidste 25 år. Natur og Miljø - Århus Amt.
- Miljøministeriet, 1991: Bekendtgørelse om fredning af krybdyr, padder, hvirvelløse dyr, planter m.m. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 67 af 4. februar 1991. København. Nielsen, O.F., 1,998: De danske guldsmede. 280 pp. - ApolloBooks.
- Pedersen, H. & M. Holmen, 1994: Fredede insekter i Danmark Del 4: Guldsmede. - Entomologiske Meddelelser 62: 33-58.
- Stoltze, M. og Pihl, S. (red.) 1998: Rødliste 1997 over plan

ter og dyr i Danmark-. - Miljø og Energiministeriet, Danmarks Miljøundersøgelser og Skov- og Naturstyrelsen.

Leucorrhinia pectoralis Norge/Norway.
Foto/Photo: ArgusFoto Ove Bergersen, NN.

Två nya trollsländarter för Gotland! *

Werner & Gudrun Burkart

Burkart, W. & G. 2001. Two new Odonata species for Gotland, Sweden. Nord. Odonat. Soc. Newsl. 7 (1). 10.
In an article in the journal "Körkmacken" (No. 27, August 2000, pp. 14-15) of the Gotland Entomological Society, Werner and Gudrun Burkart briefly presents their records of *Sympecma fusca* and *S. paedisca* in April 2000 at the island Gotland in the Baltic sea. Both species are new to Gotland, -and the the record of *S. paedisca* is the first for Sweden and Scandinavia.
Werner & Gudrun Burkart, Am Emel 7, D-27412 Wilstedt b. Bremen.

"Vad skulle kunskapen om ordningen *Odonata*, trollsländor, vara om inte min vänner Werner och Gudrun Burkart arbetat med dessa under sina korta semesterperioder på Gotland

Hjärtligt tack för ert generösa arbete.
Red. Mats Björck."

"2000-05-16. Mats, här kommer en rapport om nya fynd.

Två nya arter av trollsländor på Gotland.

I augusti 1999 konstaterade vi förekomsten av Höstmosaikslända (*Aeshna mixta*) vid Lummelunda och Slite. Se Körkmacken nr. 26 April 2000.

Nu i var (2000) hade vi lyckan att fastställa två arter till som är nya för Gotland.

Den 20 april ca kl. 16,30 upptäckte vi på östra sidan av Fardume träsk, i närheten av av informationsskylten, en hanne av Vinterflickslända (*Sympecma fusca*). Hannen satt på en ljus omkullfallen trädstam och solade sig.

Den 26 april, vid återbesök på samma ställe, fann vi sammanlagt 3 individer, 2 honor och 1 hanne.

(*Sympecma fusca* Vinterflickslända X 6411500 Y 1685900)

Den 27 april upptäckte vi, vid ett dammområde vid Slite (Boge) en population av *Sympecma paedisca*. Det rörde sig om minst 8 sländor. Därav tre par vid äggavläggning, på döda flytande stjälkar av bredkaveldun (*Typha lalifolia*).

För *Sympecma paedisca* finns det inget svenskt namn, då arten tills nu ännu inte iakttagits i Sverige, se Åke Sandhall, Trollsländor i Europa. 1987 sid 77 och sid 238 samt Göran Sahlén, Sveriges Trollsländor. 1996 sid 79 och sid 138. Det tyska namnet är Sibirisk Vinterslända.

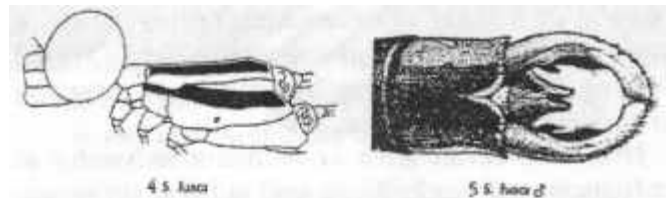
(*Sympecma paedisca* X 6400000 Y 1676900)

Vi bifogar också utbredningskartor och bestämningsbilder. Kartorna från d'Aguilar & Dommanget (1998). Guide des Libelles d'Europe et d'Afrique du Nord. Bestämningsbilder från Wendler & Nuss; Libellen (DJN) 1991.

I ett kort meddelande den 28 juli översände Werner och Gudrun 3 färgbilder av *Sympecma fusca* och 3 färgbilder av *Sympecma paedisca*.

Gudrun & Werner Burkart,
Am Emel 7,
D-27412 Wilstedt b. Bremen.

Utbredningskartor och bestämningsbilder se nästa sida.
NOT: Werner och Gudrun Burkart tidigare skrivit om Odonata i KÖRCKMACKEN. - Iakttagelser av trollsländor på Gotland. KÖRCKMACKEN nr.9. 1994. Sid 17-19. Trollsländefynd, *Aeshna mixta* KÖRCKMACKEN nr.26. 2000. Sid 3."

— Sympecma fusca

— Sympecma paedisca

*Med tillatelse fra Werner Burkart, og redaktør Mats Björck, gjengis her, tilnærmet, ordrett, en artikkel fra "Körkmacken" nr. 27, august 2000, side 14-15.

Nye observasjoner av Stor torvlibelle *Leucorrhinia pectoralis* (Charpentier, 1825) i Hordaland, Vest-Norge

Tor Saugestad

Saugestad, T. 2001. New observations of *Leucorrhinia pectoralis* (Charpentier, 1825) in Hordaland, western Norway. Nord. Odonat. Soc. Newsl. 7 (1): 11. A second and probable third locality in Hordaland for *L. pectoralis* was discovered 14.vii.2000, at two small nameless bog lakes in Os municipality, near Bergen. The localities are briefly described. The probable origin of what seems to be an isolated occurrence at the west coast of Norway is also discussed.

T. Saugestad, Gnil. Kalv edalsv. 12B, N- .5019 Bergen.

Stor torvlibelle ble funnet første gang på Vestlandet i 1997, i Tysnes kommune, Hordaland (Saugestad 1998).

Samme lokalitet (Leirviktjern) ble også besøkt 9.7. i 1999. Det ble da konstatert en oppegående bestand, med kopulerende individer samt exuvier i et takrør- (*Phragmites*) belte ispedd elvesnelle (*Equisetum*) og med torvmose (*Sphagnum*) i bunn. Exuviene ble funnet inne i beitet ca. 10 m fra vannkanten og satt ca. 10 cm. oppe på stengler av tak-rør (*Phragmites*) og bukkeblad (*Menyanthes*). Den 14.7. 2000 ble arten funnet på Bergenshalvøen, nærmere bestemt i Endelausmarka, Os kommune, ca. 19 km nord for funnstedet på Tysnes (Kartblad Austevoll (1115 11); UTM 32V LM 015 810; 70 m.o.h.; HOY; EIS 3 1).

Lokaliteten er et mindre, navnløst myrtjern som ligger i et småkupert terreng med en rekke mindre myrtjern i forsenkninger i terrenget. Vegetasjonen er spredt furuskog med innslag av bjørk og andre løvtrær.

Den aktuelle lokaliteten er et typisk myrtjern med bløte torvmose- (*Sphagnum*) bredder rundt hele. Rundt tjernet store bestander av pors (*Myrica*). Vannvegetasjonen bestod av bukkeblad (*Menyanthes*), elvesnelle (*Equisetum*) starr (*Carex*), hvit nøkkerose (*Nymphaea*) og tjønnaks (*Potamogeton*).

Andre, øyestikkere som ble observert var: *Pyrhosoma nymphula*, *Coenagrion pulchellum*, *Enallagma cyathigerum*, samt *Aeschna cf. juncea*. I tillegg ble det funnet et eksemplar av *Cordulegaster boltoni*.

Av *Leucorrhinia pectoralis* ble det registrert minst to eksemplarer av hvert kjønn, i tillegg til et kopulerende par og et nyklekt eksemplar. I tillegg ble det funnet et dødt individ i et tilsvarende myrtjern ca. 2,5 km sønnenfor.

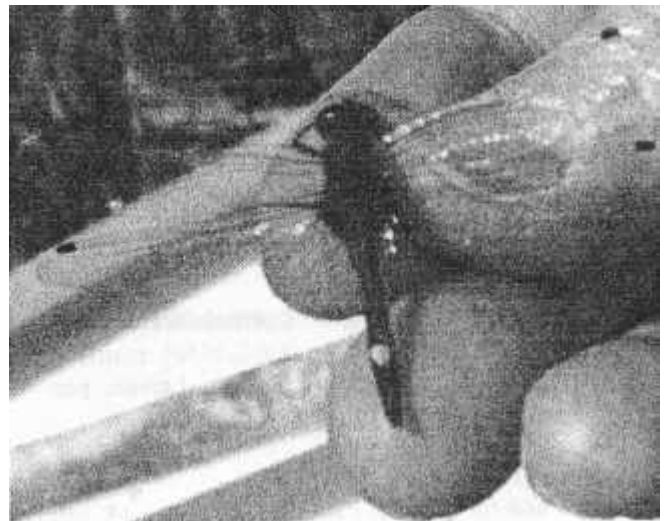
I nærheten av funnstedet i Os er det tidligere registrert to andre interessante arter - *Calopteryx virgo* (Greve et al. 1992) og *Cordulegaster boltoni* (Olsvik og Hungnes 1997). Det ene individet av *Cordulegaster boltoni* som ble funnet ved ovennevnte lokalitet må antas å være et streifdyr, utløpsbekken fra tjernet renner ut i en noe større bekk (Sjøbølva) som har partier med grusbunn typisk for *Cordulegaster*-lokaliteter. Både *Cordulegaster* og *Calopteryx* er observert på samme strekning i Sjøbølva (T. Hungnes, pers. komm.).

I 1998 gjorde T. Hungnes en observasjon i samme området som i ettertid har vist seg å være et høyst sannsynlig funn av *Leucorrhinia pectoralis* (T. Hungnes, pers.komrn.).

I lys av dette er det ikke usannsynlig at *Leucorrhinia pectoralis* kan ha eksistert ved både Tysnes- og Os-lokaliteten i lang tid. Det gjenstår å se om arten har en videre utbredelse i Hordaland enn det som til nå er avdekket, videre om arten også finnes i de "mellomliggende" områder i Rogaland og Vest-Agder. I litteraturen omtaler Schmidt (1988) en migrasjon på 50 km, fra tysk Nordsjøkyst til øya Helgoland.

Referanser

- Greve, L- Overvoll, O. & Sætersdal, M. 1992. Vannymfen *Calopteryx virgo* i Hordaland. **Fauna** 45(3): 150-156.
- Olsvik, H. & Hungnes, T. 1997. *Cordulegaster boltoni* (Donovan, 1807) i Vest-Norge. **Nord. Odonat. Soc. Newsl.** 3(1):3-7.
- Saugestad, T. 1998. Stor torvlibelle *Leucorrhinia pectoralis* (Charpentier, 1825) funnet i Hordaland, Vest-Norge. **Nord. Odonat. Soc. Newsl.** 4(1): 9.
- Schmidt, E. 1988. Zurn Status der Grossen Moosjungfer *Leucorrhinia pectoralis* im Landesteil Schleswig. **Faunistisch-Ökologische Mitteilungen** 6: 37-42.

Leucorrhinia pectoralis, hann/male.
Foto. Tor Saugestad.

Anax imperator - fund i Danmark i perioden 1994 - 2000

Ole Fogh Nielsen

Nielsen, O. F. 2001 . *Anax imperator* - records in Denmark in the period 1994 - 2000. *Nord. Odonat. Soc. Newsl.* 7 (1): 12- 14. *Anax imperator* was first recorded in Denmark in 1994, in SW-Jylland (Jutland). Later the species has been found at several new localities, also at the islands Fyn and Sjælland. It is now known from seven localities, both lakes poor on nutrients and richer ponds and lakes.

Ole Fogh Nielsen, Tulstrupvej 112, 8680 Ry, Danmark

Indledning

Anax imperator blev fundet for første gang i Danmark den 25. juli 1994, da flere hanner blev observeret ved en hedesø i Sydvestjylland (Nielsen, 1994). Siden er guldsmeden blevet registreret her i landet hvert år, bortset fra 1996, hvor der dog heller ikke blev ledt efter den.

Den 14. juni 1998 blev arten for første gang iagttaget uden for det sydvestjyske forekomstområde, idet flere nyforvandlede imagines samt 15 exuvier blev fundet i et kompleks af små nyetablerede eller nyrenoverede vandhuller på Østfyn. Hermed var også de første sikre ynglebeviser gjort (Nielsen, 1998).

I de senere år er *Anax imperator* meldt fra adskillige nye lokaliteter i det sydlige Danmark-, og nedenfor gives en oversigt over alle danske fund i perioden 1994-2000.

Oversigt

1 Vejers-området i Sydvestjylland (1994-2000) (fig.2,1).

Fund ved 6 forskellige, lavvandede, sure og næringsfattige, små eller mellemstore hedesøer i perioden 1994-2000 (bortset fra 1996). Ved en af søerne (størrelse ca. 100 m x 150 m.) er der i perioden 1997-2000 hvert år ofte på samme tid set minimum 5 hanner og minimum 2-3 æglæggende hunner. Exuvier fundet på samme lokalitet (egne obs.).

2 Rømø (1999) (fig 2,2).

2 hanner og 1 æglæggende hun observeret ved nyanlagt sø midt på øen den 29. juli 1999 (Lars Bruun, per. medd.).

3 Langesø (1999) (fig. 2,3).

1 han set juni 1999 (Kent Bovin, per. medd.).

4 Klintholm (1998-2000) (fig 2,4).

Flere nyforvandlede imagines samt 15 exuvier (se fig. 1) fundet den 14. juni 1998 ved et kompleks af små nyanlagte eller nyretroverede, næringsrige, basiske vandhuller (egne obs.).

Imagines samt ca. 35 exuvier fundet i samme område juni 1999 (Kent Bovin, per. medd.).

Flere imagines set juli 2000 (Peter Wiberg-Larsen, per. medd.).

5 Svendborg (2000) (fig 2,5).

1 æglæggende hun fotograferet i lille havedam den 15. juli 2000 (Ulla Friberg, per. medd.).

6 Langeland (1999) (fig 2,6).

1 han set på den nordlige del af øen juni 1999 (Kent Bovin, per. medd.).

7 Næstved (1999) (fig 2,7)

Flere hanner set ved mindre sø juli 1999 (Lars Iversen, per. medd.).

Sammenfatning

Som det ses, er *Anax imperator* registreret i et bredt strøg over den sydlige del af Danmark. Arten ser ud til at kunne trives på mange forskellige lokalitetstyper - fra sure og næringsfattige hedesøer til basiske og næringsrige vandhuller - og det er derfor meget sandsynligt, at guldsmeden vil kunne findes mange andre steder i den sydlige del af landet.

Litteratur

Nielsen, O.F., 1994: *Anax imperator* (Leach, 1815) - ny dansk guldsmed. (Odonata, Aeshnidae). - *Ent. Meddr.* 62: 97-99. Nielsen, O.F., 1998: De danske guldsmede. 280 pp. Apollo Books.

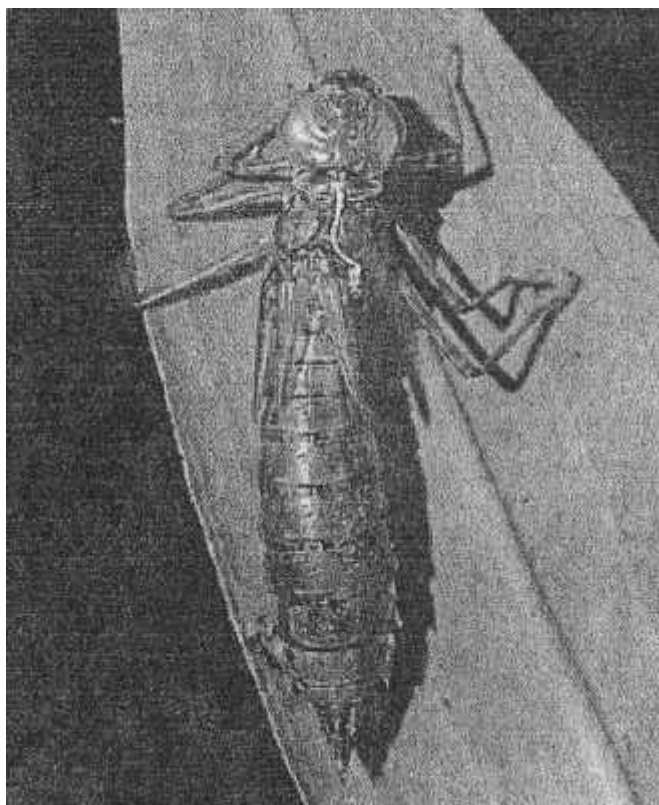

Fig. 1 *Anax imperator*-exuvie (længde: 53 mm) fundet den 14. juni 1998 ved Klintholm på Østfyn. Exuvia of *Anax imperator* (length 53 mm), found 14 July 1998 at Klintholm, eastern Fyn. Foto/photo: Ole Fogh Nielsen.

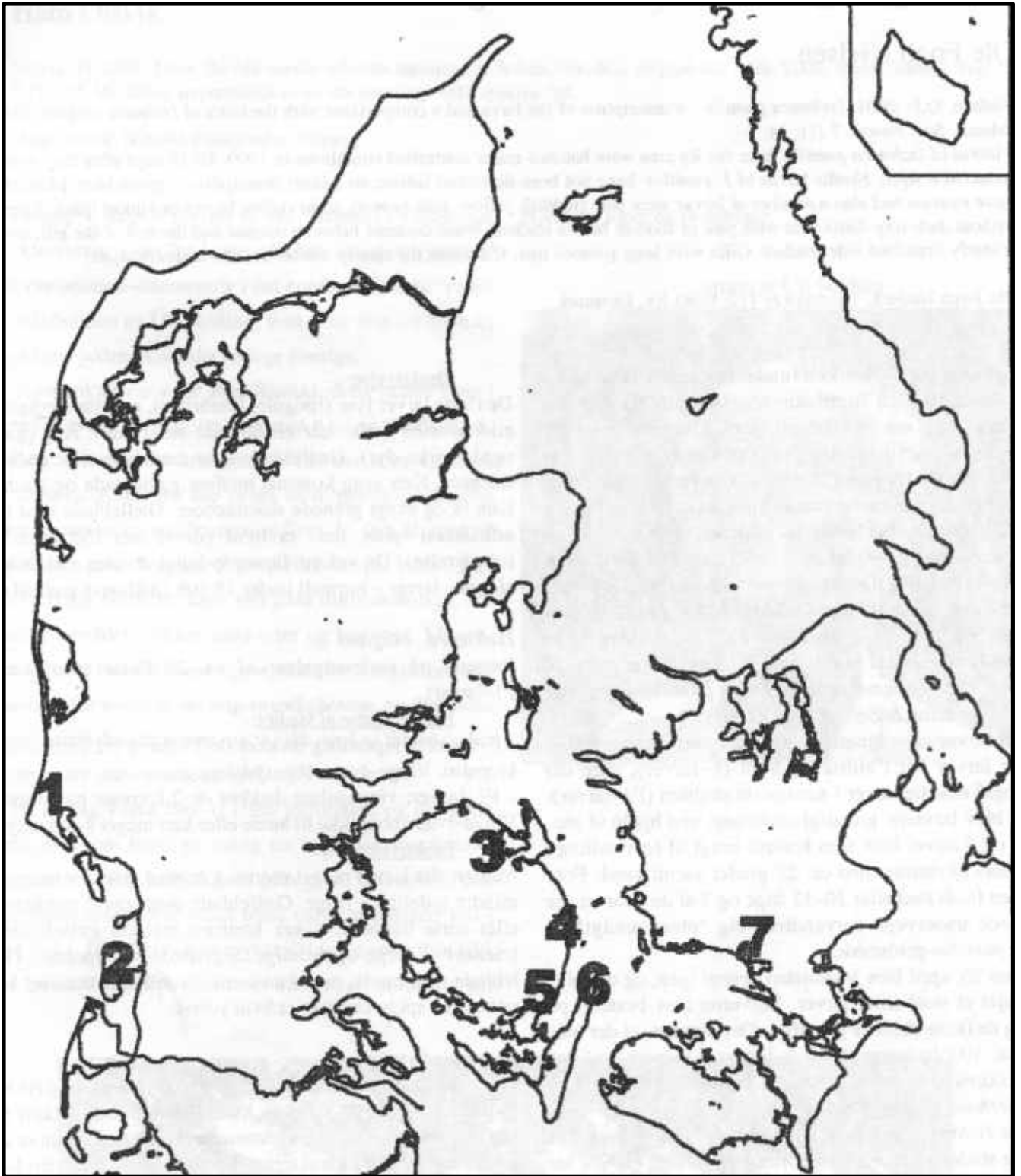

Fig. 2. *Anax imperator*-fundsteder 1994-2000.
Danish localities for *Anax imperator* 1994-2000

Ischnura pumilio - en beskrivelse af larven og en sammenligning med *Ischnura elegans* - larven.

Ole Fogh Nielsen

Nielsen, O.F. 2001. *Ischnura pumilio* - a description of the larva and a comparison with the larva of *Ischnura elegans*. Nord. Odonat. Soc. Newsl. 7 (1): 14.

8 larvae of *Ischnura pumilio* from the Ry area were hatched under controlled conditions in 1999, 10-13 days after they were collected 8 April. Nordic larvae of *I. pumilio* have not been described before, so a short description is given here. Most of these exuviae and also a number of larvae were pale (reddish yellow, pale brown), some darker brown or almost black. Femura without dark ring. Gills pale with pale or reddish brown trachea. Weak contrast between trachea and the rest of the gill, few an sparsely branched side-trachea. Gills with long pointed tips, the white tip clearly visible in 10x magnification.

Ole Fogh Nielsen, Tulstrupvej 112, 8680 Ry, Danmark.

Ischnura pumilio er kun fundet få gange i Danmark dels i Jylland, dels på Bornholm (Nielsen, 1998). Der har oftest været tale om enkeltfund, men i sommeren 1998 lykkedes det mig at finde arten i stort tal ved to små søer nær Ry i Midtjylland (Nielsen, 1999). Ud over et stort antal imagines blev der desuden fundet flere exuvier, og det var derfor oplagt at lede efter larven det følgende forår.

Den 8. april 1999 blev der ketsjet larver i den ene af de små søer - et næringsfattigt og surt vandhul (pH 4.2-4.5) beliggende i en gammel lergrav. Der blev kun fundet to arter af guldsmedelarver, nemlig ca. 15 *Pyrrhosoma nymphula*-larver, samt mere end 40 ens larver, der på lokaliteten blev bestemt som *Ischnura pumilio*-larver ved hjælp af Heidemann & Seidenbusch (1993).

18 larver blev hjemtaget for nærmere bestemmelse. De fleste larver var i sidste stadium (F-larver), men der fandtes også enkelte larver i næstsidste stadium (F1-larver). Hjemme blev larverne grundigt undersøgt ved hjælp af stereo-lup, og 8 larver blev som kontrol bragt til forvandling i et indendørs akvarium med ca. 20 grader varmt vand. Forvandlingen fandt sted efter 10-13 dage og 7 af de 8 larver (en enkelt døde undervejs) forvandlede sig "planmæssigt" til *Ischnura pumilio*-guldsmede.

Den 26. april blev lokaliteten besøgt igen, og der blev atter ketsjet et stort antal larver. Larverne blev bestemt på stedet, og de fleste derefter genudsat. Det skønnes, at der blev fundet ca. 100 *Ischnura pumilio*-larver. Ligesom ved den første ekskursion blev der af andre guldsmede-larver kun fundet *Pyrrhosoma nymphula*-larver.

Da *Ischnura pumilio*-larven muligvis ikke tidligere er fundet og studeret i Norden - Norling og Sahlén (1997) har således ikke set den - bringes hermed en beskrivelse af larven og en sammenligning med *Ischnura elegans*-larven.

Beskrivelsen gælder larver i sidste (F) og næstsidste (F1) stadium.

Ischnura pumilio

(baseret på undersøgelser af 15 F-larver og 3 F1-larver)

Bestemmelse af stadier:

- F-larver: vingeanlæg dækker de 4 forreste bagkropsled. Vingetværribber tydelige.
- F1-larver: vingeanlæg dækker de 2 forreste bagkropsled. Vingetværribber ikke til stede eller kun meget svagt antydet.

Beskrivelse:

De fleste larver lyse (rødgule, lysebrune), enkelte mørkebrune eller næsten sorte. Lår ensfarvede uden mørk ring (gælder også mørke dyr). Galleblade lyse med lyse eller rødbrune tracheer. Kun svag kontrast mellem galleblade og tracheer. Kun få og svagt grenede sidetracheer. Galleblade med lang, udtrukken spids, der er hvid yderst (ses fint med 10 x forstørrelse). De voksne larver tydeligt mindre end *Ischnura elegans*-larver - normalt under 18 mm (inklusive galleblade).

Ischnura elegans

(baseret på undersøgelser af ca. 20 F-larver og ca. 10 F1-larver)

Bestemmelse af stadier:

- F-larver: vingeanlæg dækker de 3 eller 3 1/2 forreste bagkropsled. Vinge-tværribber tydelige.
- F1-larver: vingeanlæg dækker de 2 forreste bagkropsled. Vingetværribber ikke til stede eller kun meget svagt antydet.

Beskrivelse:

Næsten alle larver meget mørke. Lår med mørke - mere eller mindre tydelige - ringe. Galleblade med stærkt mørkebrune eller sorte tracheer. Stærk kontrast mellem galleblade og tracheer. Talrige og tydeligt forgrenede sidetracheer. Galleblade med spids, men kun i enkelte tilfælde med ret kort, udtrukken spids, der ikke er hvid yderst.

Sammenfatning

Ischnura pumilio-larverne er efter min mening ret lette at kende, og de vil i felten kunne bestemmes sikkert ved hjælp af en lup med 10 x forstørrelse. Gode kendetegn er dels størrelsen, dels de karakteristiske galleblade med den langt udtrukne, tydeligt hvide spids.

Litteratur

- Heidemann, H. & R. Seidenbusch, 1993: Die Libellenlarven Deutschlands und Frankreichs. Keltern.
- Nielsen, O.F., 1998: De danske guldsmede. 280 pp., - Apollo Books.
- Nielsen, O.F., 1999: Guldsmede-nyt fra Danmark 1998. Nord. Odonat. Soc. Newsl. 5(1): 3.
- Norling, U. & G.Sahlén, 1997: Odonata, Dragonflies. - In A. Nilsson (ed.): The Aquatic Insects of North Europe 2: 13-65.

Fra treffet i Skåne i august 2000

Hans Olsvik

Olsvik, H. 2001. From the 6th nordic odonata meeting, in Scania, Sweden, August 4th - 6th, 2000. Nord. Odonat. Soc. Newsl. 7 (1): 15-16. Some impressions from the meeting, with species list.

Hans Olsvik, N-6694 Foldfjorden, Norway

Fredag 4. august møttes vi ved Stensoffa Fältstation (Lunds Universitet) Øst for Lund i Skåne, for sjette gang til treff for oss odonata-interesserte i det nordlige Europa. Vi ble ønsket velkommen av Ulf Norling, som dette året inviterte til besøk på hans jaktmarker i det sørlige Sverige.

Tidspunktet var valgt med hensikt, dette skulle være i flygetida for uvanlige og flotte arter som *Aeshna viridis* og *A. mixta* - og vel spesielt interessante for oss som kommer lenger nordfra. Kveldene ble brukt til hyggelig prat, noen foredrag og presentasjoner fra nær og fjern. Vi fikk bli med på tur til Brasil med Werner Piper, fikk se på lerret Åke Sandhall's flotte bilder fra hans velkjente trollslände-bok, Ulf presenterte området i Skåne med arter og biotoper, Mogens Holmen fortalte om det danske prosjektet for å registrere alle odonata-funn for naturforvaltningsmyndighetene, og tilstanden for de rødlistede danske artene, og vi fikk også se bilder og ble fortalt om andre interessante prosjekter.

På lørdag kveld fant vi fram grillmaten og det gode humøret, noe som førte til mang en hyggelig stund rundt bordene utover til natta var godt påbegynt. Odonater i alle slags sammenhenger var blant tema'ene, og latteren satt i perioder

Arrangør Ulf Norling

Ved Ugglarpsmossen 5. august. Foto H. Olsvik

På dagtid dro vi som vanlig i felt, på lørdag besøkte vi Ugglarpsmossen, med fortsatt brukbare *Stratiodes*-forekomster, men været forhindret dessverre særlig opptreden av voksne odonater denne dagen. Larveutvalget var likevel så godt som komplett, med *Aeshna*'er i mange størrelser og arter.

Søndag gikk turen til nærområdene ved feltstasjonen, først til et digert nedlagt sand- og grustak hvor vi håpet å finne *Ischnura pumilio*, men uten hell. Solgløtta var heller ikke denne dagen for lange, men det bedret seg noe utover ettermiddagen når vi kom til andre siden av det rike våtmarksområdet med de mange gamle torvgraver, kanaler og dammer her ved Krankesjön. Slik fikk vi avsluttet treffet på en fin måte med et brukbart antall arter på vingene. Mogens var ellers mest i ekstase over å finne et par meget sjeldne vannbiller, bl.a. *Hydrophilus aterrimus* (hvis jeg husker rett).

Deltakelsen var ganske bra, med seks-sju svenske, seks og en halv norske, en danske og fire fra Hamburg, som slik ble den best representerte by i Norden...

Tusen takk til Ulf og Göran for glimrende vertskap og velorganisert treff med svært bra fasiliteter.

Rikard Olsvik (4) og Misa T. Piper diskuterer mulighetene for *Ischnura pumilio* ved Tvedöra 6. august.

Foto H. Olsvik.

Lokaliteter

(Stensoffa Fältstation 4-6/8, 61765 13517)

1: Ugglarpsmossen 5/8, 61525 13410

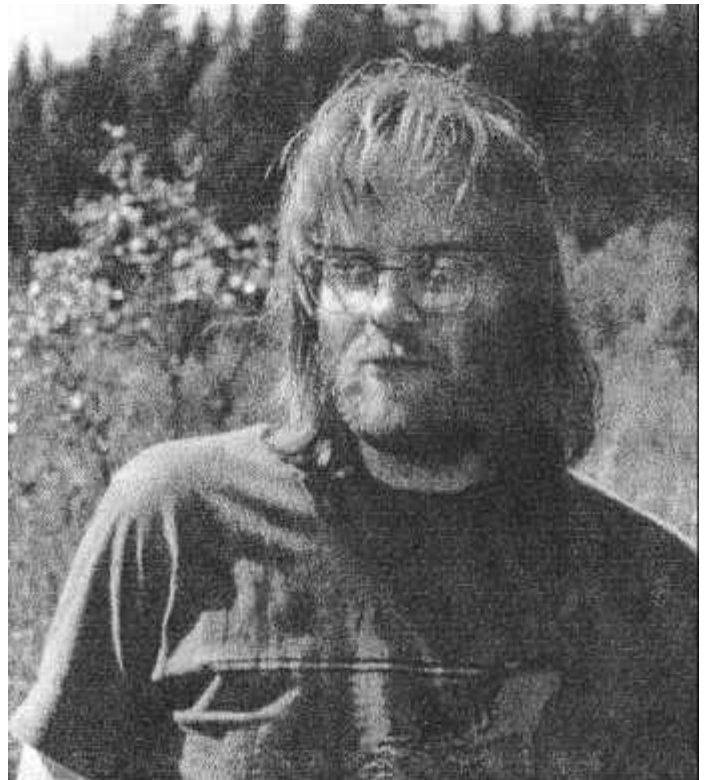
2: Sandtak-sjö vid Tvedöra? 6/8, (? 6176x 1350y (ca)

3: Torvgraver vid Krankesjön 6/8, 61772 13518 (ca)

Artsliste

(Pga. mangel på feltnotater er denne listen svært ufullstendig, med mange feil, og må ikke refereres til. Due to a lack of field notes, this list is by no means so accurate that it can be referred to.)

<i>Lestes sponsa</i>	1,2,3
<i>L. dryas</i>	3
<i>Erythromma najas</i>	1,3
<i>Coenagrion hastulatum</i>	1,3
<i>C. lunulatum</i>	3
<i>C. pulchellum</i>	1,2,3
<i>C. puella</i>	1,2,3
<i>Enallagma cyathigerum</i>	1,2,3
<i>Ischnura elegans</i>	1,2,3
<i>Aeslina juncea</i>	1,3
<i>A. viridis</i>	i
<i>A. cyanea</i>	i
<i>A. grandis</i>	1,2,3
<i>A. mixta</i>	1,3
<i>Brachytron pratense</i>	1,3
<i>Cordulia aenea</i>	1,2,3
<i>Somatochlora flavomaculata</i>	i
<i>S. metallica</i>	1,2,3
<i>Libellula depressa</i>	3
<i>L. quadrimaculata</i>	1,2,3
<i>Orthetrum cancellatum</i>	2
<i>Sympetrum vulgatum</i>	1,2,3
<i>S. flaveolum</i>	2,3
<i>S. sanguineum</i>	1,2,3
<i>S. danae</i>	1,2,3
<i>Leucorrhinia albifrons</i>	i
<i>L. rubicunda</i>	1,3

Medarrangör Göran Sahlén.

Seine odonater og nye høstrekorder i Møre og Romsdal 2000

Hans Olsvik

Olsvik, H. 2001. Late dragonflies and new autumn extremes in More and Romsdal 2000. Nord, Odonat. Soc. Newsl. 7 (1); 17. New national late extremes were recorded for *Pyrrhosoma nymphula* (6.9), *Ischnura elegans* (20.9), *Aeshna caerulea* (1. 10), *A. grandis* (7. 10), *Somatochlora metallica* (20.9), *S. arctica* (1. 10), *Libellula quadrimaculata* (20.9) and the second overall late odonata-record in Norway, from Nov. 6th., and as the first, the species was *Sympetrum nigrescens*.

H. Olsvik, N-6694 Foldfjorden, Norway

Høsten 2000 skulle vise seg å bli en av de mildeste, tørreste og mest solrike på mange, mange år her på nordvestlandet. Skikkelig frost var det knapt før tett oppunder jul, og mange planter ble lurt til å blomstre for andre gang, mens noen fikk flere måneder lenger vekstsesong enn normalt. Jeg har ingen værstatistikk for hånden, men nøyer meg med å vise til de nye sein-rekordene for øyestikkerer vi fikk denne høsten, se nedenfor. Også sommerfuglene holdt ut lenge denne høsten, bl.a. ble den siste admiral *Vanessa atalanta* sett i hagen min så seint som 21. oktober

Flesteparten av observasjonene er gjort i mitt nærområde, dvs. Ertvågøya i Aure kommune (vel 63 grader N). De to beste lokalitetene for seine observasjoner har vist seg å være Hundhammervatnet som ligger 76 m oh, og Vollavatnet/ Grimsvikvatnet som ligger 23 m oh. Ved begge lokalitetene finner man varme lommer med godt mikroklima etter forholdsvis lite sol og varme. Her trives og overlever tydeligvis de siste individene om høsten, for flere norske høstrekorder kommer herifra.

En annen interessant side ved å kikke etter seine odonater, er opplevelsen av endret adferd som endel arter viser på denne årstida. Det er vanlig kjent at fjelløyestikkeren *Aeshna caerulea* er en av de få *Aeshna*'er som velger å hvile/sole seg på bakken, men utover høsten er det på disse kanter ikke uvanlig å se vanlig øyestikker *A. juncea* gjøre det samme, selv i skogsterreng. I høst opplevde jeg gjentatte ganger at også trekronearten myrmetalløyestikker *Somatochlora arctica* valgte å hvile/sole seg nede i graset på selve myra hvor de fløy. Hensikten var trolig energisparing, ved å slippe og fly lengre distanser til og fra forplantningsstedene fra de normale hvilestedene.

Nederste halvmetere av solbestråte trestammer er også populære solings-steder, sammen med de mest solfangende tuene, steinene og breddene av større, men grunne tjern og vatn. Større vannmengder lagrer naturligvis også varmen bedre utover høsten.

Nedenfor finnes en oversikt over de enkelte artene som det ble notert ny norsk sein-rekord på i 2000. En samlet oversikt over registrert flygetid for alle norske øyestikkerarter er tidligere publisert i dette nyhetsbrevet (Olsvik 1996).

Rød vannymfe *Pyrrhosoma nymphula*

6. september

Dette er det seineste arten er registrert i Norge noensinne, men bare noen få dager seinere enn den tidligere rekorden på 3. september. Lokaliteten var utløpsbekken av Vingsnesvatnet, Ertvågøya, Aure.

Kystvannymfe *Ischnura elegans*

20. september

Dette funnet fra Vollavatnet er også ny norsk seinrekord, med god margin. Den gamle rekorden var 1. september.

Fjelløyestikker *Aeshna caerulea*

1. oktober

Den ble registrert to steder denne dagen, både ved Vollavatnet og Hundhammervatnet. Den tidligere norske rekorden var 14. september.

Brun øyestikker *Aeshna grandis*

7. oktober

Arten ble sett flere steder i oktober, det siste var fra Nåsvatnet, Eide kommune, Møre og Romsdal. Den gamle rekorden var 29. september.

Vanlig metalløyestikker *Somatochlora metallica*

20. september

Flere individ ble sett ved Hundhammervatnet utover i september, den gamle norgesrekorden var 15. september.

Myrmetalløyestikker *Somatochlora arctica*

1. oktober

Den gamle rekorden var også god, 29. september, fra Rindal kommune her på Nordmøre, men det uvanlige denne høsten var at arten opptrådte mest tallrikt for hele sesongen den siste uka av september.

Fireflekklibelle *Libellula quadrimaculata*

20. september

Ett individ ble sett ved Vollavatnet, den tidligere norske rekorden var 13. september.

Vestlig høstlibelle *Sympetrum nigrescens*

6. november

Dette var tangering av norsk seinrekord for odonater samlet sett, idet en hann ble sett solende i hagen min i 7 graders luftvarme, og 18 grader i solveggen. Det var ikke uventet at denne arten kunne treffes seint dette året, idet klekk-ing og helt nyklekte individer ble observert både 20., 21., og 26. september, samt 1. og 4. oktober.

Litteratur

Olsvik, H. 1996. Flyvetid og fenologiske ekstremumstider for øyestikkerer i Norge. Nord. Odonat Soc. Newsl. 2 (1): 25.

Flutter by, dragonfly, that we may know you better

BY MONICA ISLEY

The man stood poised at the edge of the lake, waiting waiting...

Then his arms flailing wildly, he swirled and dipped and twirled the gauze at the end of the long stick--and turned triumphantly

"I have him!" he said. Then, from out of his mouth, came a long Latin word to describe his captive. Anyone else would have added, simply, "dragonfly:"

But to this man and to others like him from all the world a dragonfly *is* far from simple. It's a fascinat complicated beautifully colored carnivore whose dainty flight over any body of water can also be an environmental indicator

Last week scientists from Germany, Australia, Sweden, Austria Canada and the United States converged on Wolf Ridge Environmental Learning Center to study the dragonflies of this region. Some they nearly recognized others were total strangers

"This one I know yet don't know" said Goeran Sahlen of Sweden holding a big blue-bodied take darter

We have this genus in Europe but not this species

He wrapped the beautiful bug in a specially designed paper envelope where it will eliminate its bowel content and later be dispatched and added to Sahlen's collection.

The men were gathered at Raven Lake on Wolf Ridge's property, where lily pads and the surrounding bog providing tempting nesting sites for dragonflies. Some worked alone, quietly, carrying out whatever mission they had assigned themselves.

Others consulted with each other, debating over the identity of a particular elusive species. They traded them back and forth, like overgrown kids with a new species of baseball card. They asked questions of Janet Rith of Bemidji, the biogeographer who sat up the gathering and knows the intimate details of northeastern Minnesota dragonflies.

And they answered questions.

They explained that dragonflies, of one kind or another can be found from the time of spring thaw until after the first frost All of them mate and lay eggs and mate again, constantly until their six to eight week life cycle is over,

The mating process of what seems to be an elemental creature is far from elemental. Wolfgang Schneider of Germany explained it.

He said the males have two genital areas, one at the end of their long abdomen, which produces the sperm and another at the base of the thorax - the thicker body part to which the head is attached

They bend their abdomens to deposit the newly formed sperm in that other storage place. Then they go looking for a likely female.

After a courtship, and perhaps a fight with a challenging male the first male grabs the female just behind her head with the little pincers at the end of his abdomen.

She then bends the tip of her abdomen under herself and under him to the spot where his sperm is stored.

But before he fertilizes her eggs. He first cleans out any sperm diet may already be in her from another male.

When the mating is finished, the eggs are laid immediately. Usually, males try to guard the female some fashion so that another male can't undo his painstaking efforts. Some protect their female by remaining attached until the eggs are laid. Some hover nearby

The eggs are deposited either in the water, or in small incisions made in plant stems, depending on the species of dragonfly. When they hatch, they remain in larval stage for two to seven years, again depending on the species

Then they emerge, ready to begin the cycle all over again In the process of all this courtship and procreation they catch hundreds and hundreds of mosquitoes, flies and other pesky insects we would just as soon do without.

Except for the dragon hunter, of course. He with his big body and thick legs captures and eats other dragonflies

They don't harm humans, however They don't sting or bite, they don't attack. And they don't sew naughty little boys' mouths shut, a threat once used by frustrated adults to restrain boyish behavior

"I have seen them swarming around people, but what they're after are flies or mosquitoes around those same people."

said Kurt Mead, Wolf Ridge's resident dragonfly expert.

The often brightly colored insects also play a part at the other end of the food chain. As larvae they are eaten by fish; as adults they are eaten by birds. In fact, the sharp-shinned hawk has been observed to follow the migration of certain kinds of dragonflies.

Dragonflies are also sensitive to various pollutants, so the presence or absence of the different species can indicate good or bad health in any body of water.

While dragonflies have been closely studied and their habitats mapped, throughout Europe, no such study has been done in North America particular in northeastern Minnesota

Mead said that most dragonfly studies were done 1900-1930, and things were still pretty rugged in this area at that time.

That's why people like Rith and Mead and others are starting to collect and compare notes and learn exactly what species we have around, in May a training workshop was held for state park naturalists to such them how to conduct dragonfly surveys

Lay people are welcome to participate also Rith said. Eventually, the data will be computerized, documented and field guides and atlases can be assembled,

The best part of dragonfly study, however, will always be those moments when, poised with net in hand, a collector swirls end dips and twirls and announces, "I have him!"

Photo by Monica Isley.

A female dragonfly obligingly deposits her eggs into a glass vial for scientist Goeran Sahlen of Sweden. Sahlen and other experts from around the world were at Wolf Ridge Environmental Learning Center near Finland in July to study dragonfly species found in Northeastern Minnesota

Adresslist of Nordic Odonatological Society

Borttagen från on-lineutgåvan p.g.a personuppgiftslagen. Listan åtfins i pappersversionen.

The adress list is withheld in the on-line edition due to legal matters. Can be found in the paper edition.

Nordisk Odonatologisk Forum

stiftet 18.juni 1994

Nyhetsbrev Vol. 7, No. 1, Juni 2001

Nordic Odonatological Society, Newsletter Vol. 7, No. 1, June 2001

ISSN 0808-2464

Innhold 2001

Sahlén, Göran: 2nd WDA International Symposium of Odonatology. Gällivare, Sweden July 22 - 27 2001	3
Sahlen, Göran: Nordiskt Odonata-möte i Gällivare!	5
Holmen, Mogens: Nordisk møde 2002 på Nordøstsjælland	5
Nielsen, Ole Fogh: Overvågning av 6 af de rødlistede guldsmede i Danmark	6
Burkart, Werner & Gudrun: Tva nya trollsländarter för Gotland!	10
Saugestad, Tor: Nye observasjoner av Stor torvlibelle <i>Leucorrhinia pectoralis</i> (Charpentier, 1825) i Hordaland, Vest-Norge	11
Nielsen, Ole Fogh: <i>Anax imperator</i> - fund i Danmark i perioden 1994 - 2000	12
Nielsen, Ole Fogh: <i>Ischnura pumilio</i> - en beskrivelse af larven og en sammenligning med <i>Ischnura elegans</i>	14
Olsvik, Hans: Fra Skåne-treffet 2000	15
Olsvik, Hans: Seine odonater og nye høstrekorder i Møre og Romsdal 2000	17
Isley, Monica: Flutter by, dragonfly, that we may know you better	18